

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет історії та філософії
Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін

Силабус навчальної дисципліни
«ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗВИЧАЇВ,
ОБРЯДІВ, КУЛЬТУРИ В ДІАСПОРІ»

Рівень вищої освіти:	Перший (бакалаврський)
Галузь знань:	03 Гуманітарні науки
Спеціальність:	035 Філологія
Спеціалізації:	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька 035.051 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька
Обсяг:	90 годин / 3 кредити 30 год. аудиторна робота (20 год. лекції, 10 год. семінарські заняття), 60 годин – самостійна робота
Статус дисципліни:	Вибіркова
Семестр, рік навчання:	1-й семестр, 1-й рік навчання
Викладач:	Олександр Євгенович МУЗИЧКО , доктор історичних наук, доцент, професор кафедри Історії України та спеціальних історичних дисциплін
Контактний телефон:	(048)-723-58-42
E-mail	muzychko@onu.edu.ua
Робоче місце:	вул. Університетська, 12, факультет історії та філософії, ауд. 10
Консультації	Очно: середа 14.30-15.30 (1, 2 тиждень місяця) Онлайн: четвер 14.30-15.30 (3, 4 тиждень місяця) https://us04web.zoom.us/j/8513830581?pwd=ZDZkbi92TGJKUkJQRFNvVlpr3MmNoQT09

КОМУНІКАЦІЯ: очно після лекції, електронна пошта та ZOOM, вайбер

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Мета викладання курсу – формування системних знань студентів про специфіку та етапи історичного розвитку української діаспори, її зусилля, спрямовані на збереження українських звичаїв, обрядів, культури.

Завдання дисципліни: вивчення дисципліни має сформувати у студента вміння виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті світової історії; здійснювати аналіз

ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов; визначати особливості історичних процесів.

Очікувані результати:

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: основні джерела з історії української діаспори; основні та актуальні проблеми тематики даного курсу; важливі дати та події, пов'язані з розвитком української діаспори;

вміти: узагальнювати фактичний матеріал, набутий під час лекцій та самостійно опрацьованої літератури до курсу; орієнтуватися в питаннях історії української діаспори; визначати основні напрямки наукових досліджень в різні періоди; робити висновки з вивченої теми.

ОПИС КУРСУ

Форми і методи навчання

Курс буде викладений у формі лекцій (20 год.), семінарських занять (10 год.), організації самостійної роботи студентів (60 год.).

Методи навчання під час викладання дисципліни:

Пояснювально-ілюстративний метод та *метод проблемного викладу* використовується під час лекцій для викладення й засвоєння фактів, підходів, оцінок, висновків, що наводяться у лекційній частині курсу.

Евристичний метод допомагає в організації активного пошуку розв'язання висунутих пізнавальних завдань.

Дослідницький метод використовується під час самостійної підготовки студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, готуючись до контрольної роботи та виконуючи індивідуальне навчально-дослідне завдання.

Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Українська діаспора від витоків до середини ХХ ст.

Тема 1. Теоретичні аспекти курсу «Історія української діаспори». Джерельна база курсу. Історіографічний доробок щодо вивчення історії українців діаспори: етапи та основні постаті. Відмінності у підходах до трактування понять «еміграція», «діаспора», «зарубіжні українці». Українська діаспора – багатозначний термін, адже включає в себе як етнічних українців, так і вихідців з території України, багато з яких не усвідомлювали себе українцями, а проте особливо зараз часто визначаються як «українська еміграція чи діаспора». Міждисциплінарний зв'язок як основа діаспорних студій. Періодизація історії української діаспори. Спільне та відмінне у процесах української еміграції та еміграцій інших країн світу. Основні сучасні центри вивчення діаспори: Музей української діаспори, Центральний державний архів зарубіжної україніки та інші. Стан шкільної та університетської освіти у вивченні діаспори. Завдання курсу.

Тема 2: Витоки української еміграції. «Нульовий етап» - відсутність великого потоку до кінця ХІХ ст., епізодичність, а проте існування феномену, коли вихідці з території сучасної України виїжджали за кордон. Різна мета тогочасної еміграції, але перевага політичної. Часи Київської Русі. Доли доньок, онуків та онучок Ярослава Мудрого. Святополк Окаянний – перший відомий «політемігрант». Вихідці з України у західноєвропейських університетах. Юрій Котермак. Питання про присутність українців серед європейських «відкривачів» Америки. Михайло Бойм – європейський «відкривач»

Китаю з України. Інтелектуальний відтік до Московської держави (Російської імперії) у XVII – XVIII ст. Ф. Прокопович, М. Березовський. Політична еміграція мазепинців. Пилип Орлик. Козацька еміграція. Банатська Січ та переселення на Кубань. Активізація культурних контактів українців з Віднем. Барбарейм. Феномен вимушеної політичної еміграції як чинник формування петербурзької української громади. Т. Шевченко та М. Костомаров.

Тема 3. Формування української діаспори наприкінці XIX – початку XX ст. Еміграція українських селян з території Наддніпрянщини на Далекий Схід як наслідок особливостей селянської реформи. Зелений Клин, Малиновий Клин, Сірий Клин. Українці у Російському центральноевропейському регіоні. Українська громада у Центральнорозноземному регіоні Росії. Українці на Уралі та Поволжі. Політичні емігранти: М. Драгоманов, Артем (Сергєєв), потьомкінці. Творча та наукова еміграція. Оперний співак М.К. Іванов. Відображення феномену еміграції у художній літературі: В. Короленко «Без язика». Роль релігійних діячів у формуванні перших українських осередків. Агапій Гончаренко. Візит А. Шептицького до Америки. Заснування першої української преси: газета «Свобода». Український національний союз у США. Економічна діяльність українців: освоєння канадських прерій, заснування бізнесу у США. Вплив Української революції 1917 – 1921 років на активізацію життя українських громад на території колишньої Російської імперії.

Тема 4. Українська еміграція у міжвоєнний період. Українські землі під владою Польщі та Румунії. Основні напрями та форми еміграції. Соціальний склад, чисельність, інтенсивність і масштаби еміграційного руху. Еміграційна політика Польщі та Румунії. Передумови та причини розквіту української еміграції у Чехо-Словаччині. Діяльність болгарського вогнища української еміграції щодо облаштування могили М. Драгоманова. Емігранти як жертви політичних вбивств: С. Петлюра та Є. Коновалець. Вплив політики коренізації та українізації на становище української діаспори в СРСР. Тема побуту української діаспори на території СРСР у художній літературі, тревелогах, 1920-1930-х років. Петро Лісовий («Кубань», 1928), Докія Гуменна («Ех, Кубань, ти Кубань хлібородная...», 1929). Перша розповідь про життя українців на території сучасного Киргизстану повість Олесь Досвітнього «Алай» (1927). «125 день під тропіками» Л. Чернова, «Жовті брати (Крізь Хіну)» Л. Недолі, «Ранок над Уссурі» М. Пічугіна, «Преріями та джунглями Біробіджану» І. Багмута, «По Біробіджану» Е. Райцина, «Поїзд іде на Схід» Л. Плєскачевського. Українці в СРСР поза межами УРСР як об'єкт репресій.

Тема 5. Українська еміграція у міжвоєнний період (1918 - 1939 рр.) у США, Канаді та Латинській Америці. Чисельність та розселення, освітній рівень українців США і Канади. Громадсько-політичне і культурне життя української діаспори. Національні традиції та мова. Українська преса. Церква у житті українських спільнот США і Канади. Видатні українці в історії США, Канади, Бразилії, Аргентини міжвоєнної доби.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Українська діаспора у другій половині XX – на початку XXI ст.

Тема 6. Третя хвиля української еміграції періоду Другої світової війни та післявоєнного часу (1939 - 1953 роки). Українці в таборах для переміщених осіб в Німеччині, Австрії, та Італії. Їхня чисельність та соціальний склад. Переміщені особи чи втікачі. Правове становище політичних емігрантів. УННРА, ІРО, ЦПУЕН, ЗУАДК. Переселення українців у Бельгію та Великобританію. Еміграція у США, Канада, Бразилія, Аргентина, Венесуела, Австралія. Правовий статус політичних емігрантів у європейських країнах. Женевська конвенція від 28 липня 1951 р. Розселення українців

на території Казахстану. Українці в Казахстані під час радянсько-німецької війни. Українці на освоєнні цілих земель Казахстану. Українці і повоєнні переселенські акції польської влади.

Тема 7. Українська діаспора у державах Західної та Центральної Європи у другій половині ХХ ст. Українська еміграція в Західній Європі до початку ХХ ст. Сезонна еміграція наприкінці ХІХ – першій третині ХХ ст. Українська заробіткова еміграція у Німеччині, Франції, Австрії, Бельгії, Латвії у першій третині ХХ ст. Українські громади у західноєвропейських країнах. Рівень національної самоідентифікації. Громадські об'єднання та організації.

Тема 8. Четверта хвиля. Причини масової заробіткової еміграції у незалежній Україні. Соціальний склад емігруючих. Еміграційне законодавство країн еміграції. Умови соціальної адаптації українських емігрантів у країнах Західної Європи. Українські трудові емігранти в Польщі. Українська трудова еміграція в Російській Федерації. Українці-автохтони на території Румунії, Білорусі, РФ, Польщі. Українські етнічні землі в кордонах Польщі. Громадсько-політичне життя української діаспори у Польщі. Чисельність, розселення, збереження національних традицій. Українсько-білоруське пограниччя. Місця компактного проживання українців у Білорусі. Українська громада Білорусі після розпаду СРСР. Громадсько-політичне життя. Чисельність, розселення, зв'язки з Україною.

Тема 9. Сучасне становище закордонних українців. Феномен «п'ятої хвилі». Російська агресія проти України 2014 – 2023 років як головний чинник формування п'ятої хвилі. Національно-культурне життя української громади Закавказзя. Українці в Естонії. Українська громада в Латвії. Українське населення в Литві. Національно-культурне життя української громади країн Балтії. Українська діаспора у РФ – «мовчазна більшість» серед діаспор світу. Зміцнення відносно нових українських діаспор у державах Південної Європи.

Тема 10. Україна та закордонні українці: питання взаємодії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Світовий конгрес українців. Міжнародна асоціація українців. Еміграційні настрої серед студентства. Дискусії про подвійне громадянство. Приклади репатріації: А. Сидорук, М. Паславський, В. Сліпак. Повернення творів та предметів представників з діаспори в Україну. Феномени «чужини», «заробітчання» тощо як топи літератури. П'єса Вільяма Блекера «Кляті заробітчани» (Bloody East Europeans), прем'єра якої відбулась 2015 року на Единбурзькому фестивалі. Н. Сняданко «Фрау Мюллер не налаштована платити більше», «Понаїхали» Артема Чапая, «Дім у Бейтінг Голлов» Василя Махна. Феномен еміграції та діаспори у музиці. Допомога закордонних українців Україні в її боротьбі з російською агресією 2014 – 2023 років.

Перелік рекомендованої літератури

1. Атаманенко А. Публічна та культурна дипломатія українців Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали та документи. *Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції в Загребі з нагоди 120-річчя переселення українців до Хорватії*. Загреб, 2021. Кн. 4. С. 129-134 (Загреб, Хорватія).
2. Атаманенко А., Годжал С. Листування Марка Антоновича і Дмитра Чижевського: «... є й цілий ряд наукових праць, які крім Вас ніхто написати не зможе». *Академічна традиція українського зарубіжжя: історія і сучасність. Liber Amicorum на пошану президента УВАН у США проф. Альберта Кіни*. Відп. ред. І. Гирич, Л. Рудницький. Нью-Йорк; Київ. 2021. С. 373-447.

3. Атаманенко А., Атаманенко В. Українське історичне товариство в контексті української історіографії ХХ ст. (нотатки з нагоди ювілею). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». Острог, 2020. Вип. 31. С. 115–126.
4. Бакальчук В.О. Основні завдання державної політики щодо закордонних українців: можливості та перспективи (на прикладі української діаспори в Румунії). *Стратегічні пріоритети*. 2019. №1 (49). С. 58-64.
5. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції Українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2 (33). С. 11–26.
6. Музичко О. Володимир Мошинський в українському козацькому русі ХХ століття. *Чорноморська минувшина*. 2020. Вип. 15. С. 62-70. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/30109>
7. Романько І.І. Історія та культура української діаспори: навч. посібник. Частина 1-2. Кропивницький: Вид-во ЛА НАУ, 2020.
8. Хоменко О. Далекосхідна Одісея Івана Світа: монографія. Київ: LAURUS, 2021. 584 с.
9. Шваб А. Г. Еміграційна політика Польщі (1918-1939): монографія. Луцьк: Терен, 2014.

ОЦІНЮВАННЯ

Форми контролю і методи оцінювання

Для з'ясування ефективності процесу навчання використовується поточний та періодичний контроль, який призначений для перевірки самостійної роботи студентів та отриманих ними знань. Зокрема, контроль перший – робота під час аудиторних занять (змістові модулі 1-2); другий – за результатами самостійної роботи (модуль 1-2), як підготовка модульної контрольної роботи-презентації. Підсумковий результат оцінювання враховує поточне та періодичне оцінювання за змістовими модулями у вигляді робіт-презентацій засвоєних знань. Підсумковий контроль: залік.

Критерії оцінювання: дві контрольні роботи по 15 балів (30 балів), відповіді на семінарських заняттях – 40 балів (8x5=40). Дві контрольні роботи-тест – по 15 балів за кожною – 30 балів. Загальна кількість балів – 100.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач вищої освіти набрав менше 60 балів, або якщо він набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів із дисципліни.

Самостійна робота. Формою організації самостійної роботи студентів є опрацювання літератури, джерел та виконання подальшого завдання з тем навчальної дисципліни (зазначені вище). До *самостійної роботи відноситься*: підготовка до лекцій, ознайомлення з основною та додатковою літературою; ознайомлення з джерелами; ознайомлення зі спеціальною літературою та відеоматеріалами (лекціями); підготовка робіт-презентацій за темами лекцій та відеоматеріалів (студенти обирають самостійно із запропонованих тем).

Самостійна робота студента оцінюється під час лекційних занять та модульних контрольних робіт презентацій по завершенню кожного змістового модуля.

Поточний/періодичний контроль									Індив.завд.	Сума балів
Змістовий модуль № 1					Змістовий модуль №2					
T. 1	T. 2	T.3	T. 4	T. 5	T.7	T.8	T.9	T.10		
5	5	5	5	10	10	10	10	10	30	100

Самостійна робота студентів

№ з/п	Назва теми/індивідуальних завдань (реферати)	Кількість годин
1	Український народний союз як форма самоорганізації українців США	5
2	Нестор Дмитрів – перший український письменник у Канаді та США	10
3	Газета «Свобода» (США)	5
4	Доля українців Канади під час Першої світової війни	10
5	«Товариство св. Рафаїла для охорони руських емігрантів з Галичині і Буковини» - характеристика діяльності	5
6	Олександр Кошиць – доля диригента та його капели	5
7	Іван Пилипів та Василь Єлиняк – перші	5
8	Повість-трилогія «Сини землі» та її автор Ілля Кириак	5
9	Український науковий інститут у Варшаві	5
10	Український науковий інститут у Берліні	5
	Разом	60

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо дедлайнів та перескладання: дедлайни є в кінці кожного змістового модулю для складання відповідної контрольної роботи; пропущені заняття (за різних причин) або контрольні роботи можна відпрацювати або перескласти на останньому занятті за розкладом. Офіційний залік і перескладання – згідно з графіком сесії та перескладань.

Політика щодо академічної доброчесності здійснюється відповідно до Положення Університету про академічну доброчесність і законодавства України.

Політика щодо відвідування та запізнень: відвідування занять має відбуватися відповідно розкладу, без запізнень.

Мобільні пристрої: використання мобільних пристроїв НЕ дозволяється ні в якому вигляді під час усіх видів занять.

Поведінка в аудиторії: базується на принципах взаємоповаги між лектором та студентами, встановленні та дотриманні чітких домовленостей, що передбачають виконання загальноприйнятих етичних норм.